

ПОЯСНЕННЯ ЕСТЕТИЧНОГО ЗАДОВОЛЕННЯ²

Рафаель Де Клерк

Одна з найдавніших банальностей про красу полягає в тому, що її приємно сприймати або переживати. У цій статті я сприймаю цю банальність за чисту монету і намагаюся пояснити, чому відчуття краси, здавалося б, завжди супроводжуються задоволенням. На відміну від пояснень, які пропонувалися в минулому, запропоноване пояснення розроблено, щоб відповідати «реалістичному» погляду на те, що краса є незнижувальною властивістю оцінки, тобто цінністю. Коротше кажучи, пояснення полягає в тому, що переживання краси - це переживання, в яких здається, що щось прекрасне, і що такі переживання ідентичні переживанням естетичної насолоди.

Можливо, одна з найдавніших і найстійкіших банальностей про красу полягає в тому, що її приємно сприймати або переживати. Розглянемо, наприклад, такі цитати, що охоплюють період понад 2000 років:

Краса – це приємне, що виходить через органи чуття слуху та зору. (Платон 1989, 1551–1552 [298a]).

Прекрасне — це те, що заспокоює бажання, коли його бачать або знають. ... [Т]е прекрасне – це щось приємне для сприйняття. (Фома Аквінський, 1981, 707 [I–II, 27.1])

Але будь-яка краса приносить нам особливу насолоду і задоволення. (Юм 2000, 195 [2.1.8]; курсив в оригіналі)

[Вся] краса в якійсь мірі і в якійсь мірі приносить задоволення ... бачити, чути, відчувати, усвідомлювати тощо, краса приносить задоволення. (Sircello 1975, 127; курсив в оригіналі)

На прекрасне приємно спостерігати. (Голдман 1990, 23)

Бачити красу об'єкта – це задоволення. (Армстронг 2005, 54)

Список можна було б легко збільшити, включивши, серед багатьох інших, Френсіса Хатчесона, Мозеса Мендельсона, Бернарда Больцано та Мері Мазерсілл. Однак філософи набагато менше погоджуються з тим, чому відчуття краси не просто часто чи більшу частину часу, а, здається, завжди супроводжується задоволенням. Кант ([1790] 2000) як відомо приписував задоволення «гармонійній грі» двох здібностей, розуміння та уяви, але сучасні філософи (наприклад, Budd 2002, 34), ймовірно, розглядатимуть це як переопис, а не як справжнє пояснення розглядуваного задоволення. Сантаяна припустив, що краса — це проекція насолоди, «задоволення розглядається як якість речі» ([1896]2003, §11). Якщо це

² Оригінал статті розміщено у відкритих джерелах Aesthetic Pleasure Explained: De Clercq RAFAEL DE CLERCQ The Journal of Aesthetics and Art Criticism, Volume 77, Issue 2, April 2019, Pages 121–132, <https://doi.org/10.1111/jaac.12636>

права, це пояснює, чому відчуття краси, здавалося б, завжди супроводжується задоволенням. Однак, окрім інших хвилювань, які викликає ця пропозиція (наприклад, що означає «розцінювати» власне задоволення «як якість» прекрасного пейзажу?), воно вимагає відмовитися від іншої, хоча й менш поширеної, банальності, а саме, що краса є справжньою властивістю деяких сутностей. 2

У цій статті я пропоную альтернативне пояснення естетичної насолоди, яке можна легко розпізнати як пояснення сучасними філософами і яке розроблене, щоб відповідати «реалістичному» погляду на красу. Зокрема, воно розроблене, щоб відповідати реалістичному погляду на те, що краса є незнижувальною властивістю, тобто цінністю (Wiggins [1987] 1998; Johnston 2001; De Clercq 2002, 2008). На жаль, таке обмеження є необхідним, оскільки не можна з самого початку припустити, що існує пояснення естетичної насолоди, яке можна поєднати з будь-яким поглядом на красу. Наприклад, цінності та природні властивості відіграють не зовсім однакові пояснювальні ролі, і краса іноді сприймалася як цінність, іноді як природна властивість. Я повернуся до цього питання в розділі IV.

Було помічено (наприклад, Bradley [1909] 1999), Ducasse 1966, Zangwill 2001 і Scruton 2009), що є двозначність у слові «краса», як воно використовується сьогодні: іноді воно використовується як синонім для «естетичної цінності», а іноді воно використовується для позначення більш конкретної естетичної властивості, прикладом якої є багато, але не всі, естетично цінні сутності (наприклад, піднесені сутності вважалися винятками). Пояснення, яке я збираюся запропонувати, має застосовуватися до краси в широкому сенсі, в якому вона еквівалентна естетичній цінності. Якщо пояснення працює для загального випадку, то тим більше буде працювати для більш конкретного випадку. Іншими словами, якщо можна пояснити, чому і тривожні (наприклад, піднесені), і форми краси, які бентежать, приємні для сприйняття (= загальний випадок), тоді можна пояснити, чому форми краси, що не бентежать, приємні для сприйняття (= конкретні випадок).

I. DESIDERATA (те, чого бракує)

Як стало зрозуміло зі вступу, ця стаття написана з конкретною метою пояснення, а саме, щоб пояснити, чому переживання краси, здавалося б, завжди супроводжуються задоволенням. Вираз «здавалося б, завжди» сигналізує про те, що, наскільки мені відомо, немає чітких винятків із правила, згідно з яким відчуття краси приносить задоволення. Якщо є такі винятки, то вони, здається, були невідомі філософам, цитованим вище (і у відповідній кінцевій примітці), а саме Платону, Аквінському, Канту, Сантаяні та Сірчелло, серед багатьох інших. Безперечно, можуть бути на перший погляд випадки болючого переживання краси. Згадайте, наприклад, трагедії та певні модерністські твори. Однак для того, щоб відчуття краси, необов'язково бути чистим задоволенням, тобто задоволення від відсутності болю, наприклад, біль від перебування в тривожній ситуації.

Так само можуть бути на перший погляд випадки холодного, безрадісного оцінювання краси. Подумайте, наприклад, про втомленого слухача музики, який більше не любить деякі зі своїх улюблених музичних творів, хоча вона все ще вважає їх красивими. Однак деякі випадки оцінки холоду можуть з'являтися лише

через те, що естетичну насолоду важко перевірити інтроспективно: естетичне задоволення не є відчуттям, яке може бути розташоване в певному місці тіла (наприклад, відчуття тепла чи болю), а як тільки намагається спрямувати свою увагу на нього — подалі від джерела — воно зникає. Більше того, в описі таких прикладів, як виснажений слухач музики, слід бути обережним, щоб розрізнити «вважати як» красиве і «відчути як» прекрасне. Втомлений слухач музики може «розцінювати» музичні твори як красиві, тому що віна зберіг свої знання або переконання, що вони прекрасні і що вони прекрасні завдяки властивостям, які все ще для неї очевидні. У той же час він, можливо, більше не зможе «відчути» їх красивими. Іншими словами, хоча властивості, які роблять музичні твори красивими, все ще очевидні, краса самих творів вже такою не є. Як каже Марк Джонстон, «відсутність відповідного афекту робить нас сліпими» (Джонстон 2001, 181).

У будь-якому випадку, відтепер буде вважатися, що досвід (як) краси, здавалося б, завжди приносить задоволення. Отже, наше перше бажання:

- 1. Пояснення повинно пояснювати, чому досвід (як) краси не просто іноді, а, здається, завжди — можливо, навіть обов'язково — приємний.

Як зазначалося раніше визначення краси як того, чого нам не вистачає, не передбачає, що переживання (як) краси, здавалося б, завжди включають чисту насолоду, ніколи не змішане задоволення. Наприклад, це цілком поєднується з думкою про те, що оцінка краси модерністського чи трагічного твору також може викликати певну долю незадоволення. Більше того, зауважте, що пояснювальна мета, поставлена цим бажанням, полягає в тому, щоб пояснити той вид насолоди, який, здавалося б, завжди або обов'язково супроводжує досвід (як) краси. Безсумнівно, є й інші види насолоди, які можуть супроводжувати такий досвід; наприклад, задоволення від гордості, яке приходить з виготовленням або придбанням чогось прекрасного. Однак такі явно випадкові задоволення залишаться поза увагою.

У вступі також було зрозуміло, що шукане пояснення є таким, яке «відповідає» погляду на те, що краса є оцінювальною властивістю. Імовірний спосіб вивести це таким чином:

- 2. Пояснення повинно мати можливість відводити роль властивості бути красивим. Зокрема, має бути можливість поширити це на пояснення того, чому «краса радує нас» (Scruton 2009, 5). Більше того, пояснювальна роль, відведена красі, повинна бути такою, яку може відігравати цінність.

Суть додавання цього другого бажання полягає в тому, щоб виключити думку, згідно з якою краса є справжньою, але інертною властивістю, що пояснюється. Хоча такий погляд не є логічно суперечливим, але здається філософськи непривабливим.

Незважаючи на те, що пояснення має пояснювати, зокрема, одну особливість естетичної насолоди (пор. перше бажання), воно має бути принаймні сумісним з іншими його ознаками. Наприклад:

- 3. Пояснення має бути сумісним із загальноновизнаним фактом, що естетичне задоволення не є чисто чуттєвим або плотським задоволенням, що походить виключно від приємних відчуттів, а задоволення, яке значною мірою залежить від уваги, переконання (наприклад, категоризація), знання, і так далі.

- 4. Пояснення має бути сумісним з тим, що естетичне задоволення можна

отримати від споглядання абстрактних сутностей, таких як історії, математичні докази, теорії, стратегії тощо.

- 5. Пояснення має бути сумісним з тим фактом, що переживання моральної доброти не є таким приємним або не таким самим приємним, як переживання краси. Порівнюючи літературу з естетики з літературою з етики, безумовно, не складається враження, що будь-яка подібна аналогія витримала б воду.

Прикладом теорії, яка не відповідає цим додатковим вимогам, є теорія Гая Сірчелло. За словами Сірчелло, сприйняття краси приносить задоволення, тому що «чисте сприйняття приносить задоволення», а «сприйняття краси є окремим випадком ясного сприйняття» (Sircello 1975, 134). Однак, на думку Сірчелло, сприйняття краси є випадком ясного сприйняття лише тому, що воно включає сприйняття об'єкта як екземпляра властивості у високому якісному ступені. В результаті сприйняття об'єкта як екземпляра моральності (наприклад, доброта) у високій якісній мірі також має бути предметом ясного сприйняття і, отже, приносити задоволення. Отже, теорія Сірчелло не в змозі відрізнити естетичне задоволення від насолоди, яка може бути залучена до моральних переживань. Іншими словами, його теорія не відповідає п'ятому бажанню.

Звичайно, можна було б додати більше того, що не вистачає. Наприклад, можна очікувати, що пояснення естетичної насолоди проллє світло на часто згадувану «безкорисливість» естетичного задоволення. Однак тут «те, чого бракує» вже може бути більш суперечливим, ніж попереднє (див. Nietzsche [1887] 1996, Santayana [1896] 2003, і Zemach 1997). Принаймні, це важче сформулювати, особливо в термінах, які не зраджують вірності певній естетичній теорії, як-от Кантівська. Більше того, те, що ми шукаємо, не є поясненням, яке все пояснює. Пояснювальна мета тут набагато більш обмежена: пояснити, чому естетичне задоволення, здавалося б, завжди — можливо, обов'язково — супроводжує досвід (як) краси. Тим не менш, оскільки риса безкорисливості була виділена багатьма авторами, ближче до кінця буде зроблено спробу пояснити, чому естетичне задоволення може бути доцільно описати як «безкорисливе».

II. ПОЯСНЕННЯ

Щоб мати можливість сформулювати своє пояснення, мені потрібно припустити зрозумілість речення у формі «Здається, що щось є F»; наприклад, мені здається, що щось червоне. Здається, це не є особливо суперечливим припущенням. Як результат, оператор «Здається,... це» можна вважати основним для більшої частини решти цієї статті. Коли вимагається з'ясування, буде використана така еквівалентність: для s здається, що щось є F тоді і тільки тоді, коли s знаходиться в такому стані, який лише на основі свого теперішнього досвіду сприйняття не може відрізнити від стану, в якому вона сприймає, що щось є F. Наприклад, мені здається, що щось червоне тоді й тільки тоді, коли я перебуваю в такому стані, що лише на основі мого теперішнього досвіду сприйняття я не можу відрізнити стан, у якому я бачу (бачу), що щось червоне.

Зауважте, що це пояснення працює як у випадках, коли F є властивістю, яка легко сприймається, як-от почервоніння, так і для випадків, коли це не так. Наприклад, коли стіл здається мені важким через сліди, які він залишив на підлозі, можна сказати, що важкість столу сама по собі не сприймається. У такому випадку я маю наочні докази того, що стіл важкий, але я не бачу його важкості. І все-таки я

знаходжуся в такому стані, що лише на основі свого візуального досвіду не можу відрізнити від того, що я бачу важкий стіл. Іншими словами, речі здаються мені саме такими, якби я бачив, що стіл важкий. Це також означає роз'яснення.

Причина, чому важливо, щоб з'ясування працювало як для відчутних, так і для невідчутних властивостей, полягає в тому, що філософи в даний час розділяються щодо питання, чи сприймаються естетичні та, загальніше, оцінні властивості, такі як краса, коли-небудь. Ця стаття має на меті залишатися нейтральним щодо цього питання. Пояснення, яке потрібно надати, сумісно з низкою можливих відповідей, включаючи відповідь, що краса (власне кажучи) ніколи не сприймається, і відповідь, що краса (власне кажучи) іноді сприймається. Як ми побачимо, вищезгадані бажання можна виконати, не вибираючи серед цих відповідей. Навіть не варто припускати, що можна вибрати правильну відповідь.

Отже, суть мого пояснення полягає в наступному: одна і та ж подія відбувається, коли (1) суб'єкт відчуває естетичну насолоду і коли (2) йому здається, що є щось прекрасне. Точніше, переживання естетичної насолоди — це те саме (подія), як здаватися, що є щось прекрасне. схематично,

Припущення про ідентичність: Суб'єкт відчуває естетичне задоволення = йому здається, що є щось прекрасне.

З причин, які будуть наведені пізніше (у розділі III), не має великого значення, що є інтенційним об'єктом естетичної насолоди; іншими словами, те, чим суб'єкт отримує задоволення. Згадати лише дві можливості: це може бути стан речей, який здається, коли s відчуває естетичне задоволення (тобто є щось прекрасне), або це може бути об'єкт, який виглядає красивим. Проте одне заперечення проти «Тези про ідентичність» слід розглянути відразу, оскільки це може завадити серйозно сприймати те, що буде далі. Заперечення полягає в наступному: задоволення — принаймні переживання задоволення — це досвід, тоді як зовнішність — це властивості, які ми представляємо в досвіді; отже, категорійна помилка відбувається, коли естетичне задоволення ототожнюють із зовнішнім виглядом. У відповідь слід зазначити, що речення виду «Здається s є p» не приписує об'єкту властивість зовнішнього вигляду; це навіть не означає, що між s виникає відношення (видовлення) і якийсь інший об'єкт. Щоб побачити це, подумайте, що після прийому галюциногенного препарату мені може здатися, що переді мною синій карлик. З цього не випливає, що є щось, що мені здається блакитним карликом. Іншими словами, з цього не випливає, що щось стоїть у цьому відношенні (здається синім карликом) до мене. Так само з цього не випливає, що щось має властивість здаватися блакитним карликом. Таким чином, принаймні в звичайних контекстах, «здається, що p» просто приписує комусь досвід. У цьому відношенні воно схоже на речення форми «s переживає естетичну насолоду». Отже, категорійна помилка не допускається.

Можливо, хтось відповість, що переживання все ще належать до різних категорій, оскільки лише одна з них — це здається, що щось прекрасне — є репрезентативним. Однак не слід вважати, що всяке задоволення є нерепрезентативним. Досить багато авторів стверджують, що принаймні деякі задоволення є репрезентативними (наприклад, Scruton 1979, Feldman 2004, Budd 2008b). Навіть стверджували, що біль і приємні відчуття, пов'язані з оргазмом, є репрезентативними (Tye 1995).). Останнє твердження може бути помилковим, але

воно не безглузде. І якщо помиляється, то, ймовірно, причина в тому, що це твердження про тілесні відчуття, тоді як з причин, наведених раніше (у зв'язку з інтроспективною перевіркою), здається малоімовірним, що естетичне задоволення є тілесним відчуттям.

Тепер, звичайно, виникає питання, чому ми повинні вважати, що теза про ідентичність є істинною. Відповідь складається з двох частин. У першій частині я стверджую, що Теза про ідентичність має деяку початкову правдоподібність (з огляду на те, що було сказано раніше), тому що положення, що стоять перед та після знаку тотожності в Тезі ідентичності, здаються еквівалентними. Іншими словами, здається, що відповідні події відбуваються одночасно. У другій частині я стверджую, що правдоподібно посилити претензію про спільну появу на ідентичність, оскільки (1) тотожність подій, здається, має на увазі за низкою добре відомих критеріїв ідентичності, і (2) припускаючи ідентичність подій, ми маємо пояснення, що відповідає всім вищезгаданим бажанням.

Почнемо з початкової правдоподібності: цілком правдоподібно припустити, що якщо людина відчуває естетичне задоволення, то йому здається, що є щось прекрасне. Зрештою, важко уявити, як можна відчувати естетичну насолоду, щоб нічого в цьому відношенні не видавалося цінним. Як пише Малкольм Бадд, «щоб присміє захоплення цінністю чогось становило естетичну насолоду, цінність повинна бути естетичною цінністю» (2008b, 38; курсив в оригіналі). Також цілком правдоподібно є припущення, що якщо комусь здається, що є щось прекрасне, то він відчуває естетичну насолоду. Зрештою, це близько до того, що вступ вважав даним («досвід краси, здавалося б, завжди приносить задоволення»). З поєднання цієї пропозиції з попереднім впливає, що естетичну насолоду відчуваєш тоді й тільки тоді, коли йому здається, що є щось прекрасне. Однак з цього не випливає — принаймні не автоматично — що досвід ідентичний. Які є причини для того, щоб зробити це більш вагоме твердження?

Перша причина полягає в тому, що низка критеріїв ідентичності подій, схоже, припускає це. Наприклад, важко зрозуміти, як естетичне задоволення може мати різні причини або наслідки від того, що людині здається, що є щось прекрасне: здається, що, незалежно від того, що є причиною/наслідком першого (наприклад, постійний інтерес до об'єкт, що торгує на аукціоні) є причиною/наслідком останнього і навпаки. Іншими словами, події, здається, перебувають у тих самих причинно-наслідкових зв'язках. В результаті добре відомий причинний критерій ідентичності подій, ймовірно, ідентифікує події.

Читаючі, які скептично ставляться до цього висновку, пропонується подумати, як можна продемонструвати, що події мають різні причини або наслідки. Відчуття естетичної насолоди і відчуття, що є щось прекрасне, не здаються змінними, якими можна маніпулювати самостійно, навіть якщо не хочеться заходити так далеко, щоб їх ідентифікувати. Іншими словами, здається, що не існує втручання, яке могло б змінити значення однієї зі змінних, не змінюючи одночасно значення іншої змінної. (Згадайте, що я припускаю, що не існує чітких випадків переживання краси без задоволення.) Інтуїція, яка знову і знову підтверджується досвідом, полягає в тому, що чим більше людина відчуває естетичне задоволення, тим більше здається, що існує це щось прекрасне і навпаки. Як наслідок, має бути дуже важко, якщо взагалі неможливо, продемонструвати, що події перебувають у

різних причинно-наслідкових зв'язках.

Можна також припустити, що просторово-часовий критерій ідентичності події (Lemmon 1967, Quine 1985) буде ідентифікувати події. Зрештою, події ніби відбуваються в тому самому місці — де знаходиться суб'єкт переживання — і водночас: коли одне починається чи припиняється, відбувається й інше.

Нарешті, контрфактичний критерій ідентичності подій, який передбачає логіка контрфактів Джудеї Перл (De Clercq et al. 2014), дуже ймовірно ідентифікує події. Зрештою, цілком зрозуміло, що події контрфактично залежать одна від одної: якби в конкретній нагоді людина не знала естетичної насолоди, то йому не здалося б, що є щось прекрасне, а якби на особливий випадок, коли б комусь не здалося, що є щось прекрасне, то не було б естетичної насолоди. Така взаємна контрфактична залежність виглядає дуже правдоподібною в даному випадку і, згідно з контрфактичним критерієм, є як необхідною, так і достатньою для тотожності події.

Тут немає підстав вибирати між цими різними критеріями ідентичності подій. Варто зазначити, що всі вони, здається, мають на увазі тезу ідентичності (знову ж таки, якщо припустити, що немає чітких випадків переживання краси без задоволення). Це гарний на перший погляд доказ його істинності. У той же час жоден із добре відомих критеріїв ідентичності, здається, не передбачає його хибності. Наприклад, хоча критерій ідентичності подій Джегвона Кіма (1976) — приблизно, події однакові тоді й тільки тоді, коли вони мають однакові складові — очевидно не передбачає тезу про ідентичність, він також, здається, не передбачає її заперечення.

Більше того, коли припущення про ідентичність було зроблено, ми маємо просте та елегантне пояснення, яке відповідає всім вимогам, згаданим у попередньому розділі.

Перш за все, Теза про ідентичність може пояснити, чому досвід краси обов'язково — отже, здавалося б, завжди — приносить задоволення. Досвід краси буває правдивим або неправдивим, залежно від того, чи є речі такими, якими вони здаються, — красивими. Але незалежно від того, правдивий він чи ні, досвід краси завжди передбачатиме, що щось є красивим, що, якщо теза про ідентичність правильна, є те саме, що відчувати естетичну насолоду.

По-друге, легко зрозуміти, як властивість краси може відігравати пояснювальну роль. Зрештою, має сенс сказати, що, оскільки об'єкт прекрасний, він здається красивим і що, оскільки він здається красивим, його — згідно з тезою ідентичності — приємно переживати. Зауважте, до речі, що пояснювальна роль, яка тут відведена красі, — це та, яку значення може легко відігравати. Речення «тому що об'єкт красивий» не потрібно розуміти як визначення природної (наприклад, фізичної чи психологічної) причини. Відповідне поняття причини може бути дуже тонким, таким, яке, наприклад, прагнуть пояснити «інтервенційні» теорії причинного зв'язку. Більше того, пояснювальний зв'язок між тим, що x є красивим, і хвиляти красивою не потрібно розуміти в причинно-наслідкових термінах. Його також можна уявити як форму непрямий залежності, різновиду залежності, яку шанувальники «заземлення» прагнуть пояснити. Для цілей цієї статті не має значення, який точний характер пояснювального зв'язку (наприклад, причинно-наслідковий чи непрямий), якщо існує якийсь такий зв'язок, сумісна з припущенням, що краса — це значення.

По-третє, надане пояснення, звичайно, сумісно з естетикою, а не чисто чуттєвою насолодою. Теза ідентичності навіть пояснює цю особливість, оскільки стан, у якому здається, що є щось прекрасне, очевидно, залежить не лише від приємних відчуттів. Як стверджують багато авторів (наприклад, Walton 1970), це також залежить від уваги, віри, знань і процесу навчання, що, принаймні, в деяких випадках призводить до більш витонченого смаку або естетичної чутливості.

По-четверте, пояснення сумісне з тим фактом, що естетичне задоволення можна отримати від споглядання абстрактних сутностей, таких як історії та математичні докази. Іншими словами, краса не вважається властивістю, яку треба сприймати. (Навіть не передбачається, що це властивість, яку можна сприймати так, як сприймаються, наприклад, властивості кольору та форми.) Правда, тут потрібне ширше поняття «Здається... це», ніж що було висвітлено на початку цього розділу. Нагадаємо:

[Мені] здається, що $s \in F$ тоді і тільки тоді, коли s знаходиться в такому стані, що лише на основі свого теперішнього досвіду сприйняття вона не може відрізнити стан, у якому вона сприймає, що щось є F .

Якщо «перцептивний досвід» і «сприйняття» замінити на більш загальні «досвід» і «досвід» відповідно, тоді можна досягти необхідного розширення:

[Мені] здається що $s \in F$ тоді і тільки тоді, коли s знаходиться в такому стані, що лише на основі свого теперішнього досвіду вона не може відрізнити стан, у якому вона відчуває, що щось є F .

Здається, немає нічого дивного в ідеї переживання того, що історія чи доказ красиві. Якщо не врахувати свідчення, як ще ми могли б дізнатися, що історія чи доказ прекрасні? Аналогічно, не повинно бути нічого дивного в тому, щоб здається, що історія чи доказ красиві. Справді, цілком прийнято говорити, що історія або доказ «видається» красивим, і означати це буквально. Подібно до того, як перцептивний досвід — це лише один із видів досвіду, так само, як перцептивний досвід — це лише один із видів появи. Таке ширше поняття появи (або уявлення) було прийнято рядом філософів (наприклад, Tolhurst 1998, Huemer 2007). Якщо це здається вам дивним у світлі власного розуміння поняття «здається», то наведене вище розширення поняття можна розглядати як умовне визначення. Аргумент не залежить від терміну («виявляється»), який використовується у звичайний, а не квазітехнічний спосіб. Як було оголошено на початку цього розділу, все, що буде припущено, це те, що термін зрозумілий, якщо використовується за призначенням.

Нарешті, і зі зрозумілих причин, пояснення не означає, що переживання моральної доброти так само приємні або приємні так само, як і переживання краси.

Загалом, запропоноване пояснення, здається, має значну пояснювальну силу, принаймні, якщо виміряти її бажанням.

У вступі було сказано, що пояснення може також пролити світло на безкорисливість естетичного задоволення. Я думаю, що це могло б зробити це, якщо б чітко стверджувати, що краса — це неінструментальна цінність. Зрештою, теза про ідентичність тоді ототожнює естетичну насолоду зі станом, у якому здається, що щось має неінструментальну цінність, тобто, грубо кажучи, цінність, яка не впливає через міркування «засоби-мета» від того, чого людина зараз бажає. Можливо, у певному сенсі цього достатньо, щоб перебувати в стані «безкорисливого» задоволення по відношенню до об'єкта свого досвіду. Без

сумніву, воно не повністю охоплює поняття безкорисливості Канта, але може допомогти пояснити, чому це поняття було застосовано до естетичного досвіду рядом авторів, які, можливо, не всі розуміли його однаково. Як би там не було, пояснити безкорисливість естетичного задоволення насправді не було метою цієї статті.

III. ДЕЯКІ ЗАПЕРЕЧЕННЯ

Одне з можливих заперечень проти запропонованого пояснення полягає в тому, що воно не є причинним. Однак непричинні пояснення були прийняті рядом метафізиків і філософів науки (наприклад, Steiner 1978, Nerlich 1979, Sober 1983; Baron and Colyvan 2016; див. також Bliss and Trogdon 2016). Більше того, здається, немає нічого особливо проблематичного щодо непричинних пояснень, які посилаються на ідентичності. Насправді, ідентичності є особливо потужними, коли йдеться про пояснення спільного виникнення певних типів подій (наприклад, психічних і фізичних подій).

Можна також заперечити, що Теза про ідентичність є проблематичною через свою форму. Зокрема, можна заперечити, що в правій стороні згадується «щось», що здається красивим, тоді як у лівій стороні такого не згадується (скажімо, як об'єкт задоволення). Однак незрозуміло, яке обмеження щодо заяв про ідентичність порушується відповідно до цього заперечення. Те, що терміни, які використовуються для виділення відповідних сутностей (скажімо, об'єктів чи подій), не є обмеженням для заяв про ідентичність, однакові в логічному чи семантичному відношенні. Наприклад, в одному поширеному тлумаченні (наприклад, Neale 1990), «Вальтер Скотт» і «автор Waverley» є як логічно, так і семантично досить відмінними, але їх відмінність у цих відношеннях не робить твердження «Вальтер Скотт — автор Уеверлі» проблематичним.

Можливо, заперечення щодо форми «Тези про ідентичність» краще розуміти як твердження, що права сторона «Тези про ідентичність» є логічно відмінною в проблематичному сенсі, оскільки вона включає додаткову онтологічну прихильність (до «чогось»). Але не вимагається, щоб дві сторони заяви про ідентичність були еквівалентними з точки зору (прямих) онтологічних зобов'язань. Знову ж таки, приклад «Вальтер Скотт є автором роману «Уеверлі» показує це: використання «Вальтера Скотта» в заяві про ідентичність саме по собі не зобов'язує існувати певну книгу (Уеверлі), але використання «автор «Уеверлі» передбачає таку прихильність, принаймні на реляційному розумінні «автора». (Якщо не прийняти цю реляційну інтерпретацію, то можна замінити «автор Уеверлі» на «дев'яту дитину Енн Резерфорд».) Крім того, може бути заслугою на увагу той факт, що екзистенційний квантор у правій частині відтворення Тези про ідентичність зустрічається в межах інтенціонального оператора ("Здається, що це"), тому понесені онтологічні зобов'язання далекі від очевидних. (Див. також те, що було сказано раніше, у Розділі II, про оператор, який приписує комусь лише досвід.)

Ще одне заперечення може полягати в тому, що надане пояснення є тривіальним і тому насправді не є поясненням. Зрештою, чи не тривіально припустити, що досвід (як) краси приносить задоволення, тому що це... приємний досвід? Однак нам слід бути обережними, щоб не плутати «є» тотожності з «є» предикації. Існує кілька способів, за допомогою яких досвід (наприклад, досвід краси) може бути приємним, але не тотожний досвіду задоволення. Наприклад,

досвід може бути приємним, викликаючи відчуття задоволення або відчуваючи відчуття задоволення як належну частину або будучи (повністю) складеним переживанням насолоди — якщо згадати лише три альтернативи відношенню ідентичності. Далеко не тривіально запитувати, які з цих відносин (якщо такі є) пояснюють приємність переживань прекрасного.

У цей момент може виникнути питання, чи могло, наприклад, відношення «бути належною частиною» служити моїм цілям так само добре, як і відношення ідентичності. Інакше кажучи, як щодо наступної тези належного партнерства: власне відчуття естетичної насолоди є належною частиною того, що людині здається, що є щось прекрасне?

Відповідь може залежати від того, як буде розроблена пропозиція. Тим не менш, пропозиція зіткнеться з важливою проблемою: незрозуміло, як вона може відповідати першому бажанню. Точніше, незрозуміло, чи можна це доповнити переконливим поясненням того, чому відчуття задоволення завжди, а можливо, навіть обов'язково є частиною того, що щось виглядає красивим. Іншими словами, необхідно пояснити, чому досвід останнього типу завжди включає досвід першого типу. Якщо досвід ідентичний за типом, як свідчить ця стаття, то пояснення просте: обов'язково все є частиною самого себе. Але якщо досвід різного типу, то пояснення зовсім непросте.

Теза ідентичності також, здається, перебуває в більш вигідному положенні щодо третього бажання, оскільки він передбачає, що естетичне задоволення не є чисто чуттєвим задоволенням, враховуючи широко поширене припущення, що те, як щось виглядає естетично, залежить від уваги, знання та віри. Не відразу зрозуміло, як цей факт про естетичну насолоду має бути пояснений на припущенні, що теза належного партнерства є істинною. Принаймні, пояснення, ймовірно, буде складнішим, ніж коли теза про ідентичність вважається правдою.

Нарешті, є заперечення, пов'язане з можливістю «вторинного вигляду». Наприклад, мені може здатися, що бензобак порожній, тому що мені здається, що лічильник на приладовій панелі спрямований вниз, а сам бензобак не видно. У подібному ключі, припустимо, мені здається, що картина прекрасна, тому що мені здається (скажімо, на прийомі), що багато людей — можливо, люди, яким я довіряю у питаннях смаку, — захоплюються нею, а сама картина не зір. Відповідно до «Тези ідентичності», я мав би тоді випробувати естетичну насолоду, оскільки мені здається, що щось (тобто картина) прекрасне. Але сприймати чуже захоплення, здається, не завжди приємно. Більше того, чому задоволення, про яке йдеться, має бути «естетичне»?

Проблема цього заперечення полягає в його припущенні, що мені може здатися, що щось прекрасне, тому що мені здається, що люди цим захоплюються. Пригадайте, як спочатку було з'ясовано «здається, що... це»: здається, що щось є F тоді і тільки тоді, коли s знаходиться в такому стані, який лише на основі свого теперішнього досвіду сприйняття не може відрізнити від стану, в якому вона сприймає, що щось є F. Тепер, у ситуації, яку передбачає заперечення, мені здається, що картина прекрасна, тому що мені здається, що люди нею захоплюються. З'ясовуючи «Здається, що... це» це означає, що я не можу лише на основі свого перцептивного досвіду відрізнити свій теперішній стан від того, в якому я бачу (усвідомлюю), що картина прекрасна. Але це неправильно. Я можу відрізнити свій

теперішній стан від того, в якому я бачу, що картина красива, тому що бачити, що картина красива, означає бачити колір та/або форму картини, тоді як у моєму теперішньому стані (як показано в запереченні), мені не вдасться, що картина має певний колір чи форму. Зрештою, припускалося, що картина зникла з поля зору.

Моя відповідь на заперечення використовує принцип, який був захищений в інших місцях (De Clercq 2002), а саме, що бачити, що x є красивим, означає бачити колір та/або форму X . Хоча я не буду тут повністю захищати цей принцип, наступні міркування можуть допомогти нейтралізувати три ймовірні заперечення.

По-перше, теза не виключає можливості побачити, що x «повинен» бути красивим або що x є «дуже ймовірно» красивим, не бачачи кольору та/або форми X . Теза виключає можливість побачити, що x «є» красивим, не бачачи кольору та/або форми X .

По-друге, ця теза не передбачає так званого принципу знайомства. Зокрема, це не означає, що знання чи виправдана віра в те, що x є прекрасним, вимагає знайомства з x . Це навіть не означає, що для того, щоб побачити, що X є красивим, потрібно знайомство з X . Все це означає, що бачити колір та/або форму x необхідно, щоб побачити, що X є красивим, але, звичайно, ці основні перцептивні властивості можуть бути ілюстровані іншими об'єктами, ніж X , наприклад, фотографіями та копіями X . В результаті жодного знайомства з X само по собі потрібна.

По-третє, теза не означає, що все прекрасне можна вважати прекрасним. Це суперечило б нашому четвертому бажанню. Теза просто передбачає, що те, що виглядає красивим, також має певну форму та/або колір.

Підсумовуючи, якщо для того, щоб побачити, що X є красивим, потрібно бачити колір та/або форму X , то, всупереч тому, що передбачає заперечення, мені не може здатися, що картина прекрасна, коли я (безпосередньо) бачу людей, які захоплюються картиною.

IV. НАТУРАЛІЗМ

У вступі було сказано, що ми не можемо вважати, що пояснення естетичної насолоди буде сумісним із «будь-яким» уявленням про красу. Тому було прийнято рішення шукати пояснення, яке принаймні сумісне з думкою про те, що краса є незнижувальною (отже, неприродною) властивістю. На цьому етапі, можливо, варто дослідити, чи сумісне запропоноване пояснення з точкою зору, що краса є природною властивістю.

Моє найкраще припущення полягає в тому, що запропоноване пояснення не буде сумісним з натуралістичною концепцією краси, оскільки така концепція допускає такий вид вторинної видимості, якого вимагає заперечення, розглянуте в попередньому розділі. Точніше, якщо буде прийнято натуралістичну концепцію краси, то більше не є правдоподібним підтримувати принцип, який використовувався для протидії запереченню в попередньому розділі, а саме, щоб побачити, що x є красивим, потрібно бачити колір та/або форму X .

Дозвольте мені спробувати пояснити це на прикладі, який для теперішніх цілей можна розглядати як представник натуралістичних теорій краси. Припустимо, що краса отожднюється з властивістю бути стимулом, який можна вільно обробляти. Це отожднення є певною мірою правдоподібним, якщо припустити, що плавна когнітивна обробка, як питання психологічного закону, приносить

задоволення. Очевидно, я можу сприймати, що об'єкт має цю властивість, навіть якщо я не відчуваю нічого схожого на об'єкт, наприклад, за кольором та/або формою. Наприклад, я можу помітити, що учасники лабораторного експерименту можуть вільно обробляти певний стимул, спостерігаючи за своєю поведінкою або результатами тесту на екрані комп'ютера. У результаті мені «вторинним» або опосередкованим чином здається, що об'єкт прекрасний у своєрідному натуралістичному сенсі як стимул, який можна легко обробити. Проте неправдоподібно припускати, що таким чином я автоматично — незмінно, обов'язково — відчуватиму естетичну насолоду. У спостереженні за поведінкою суб'єктів, які обробляють стимул, навіть якщо вони роблять це вільно, немає нічого приємного. Аналогічно, немає нічого приємного в тому, щоб бачити результати тесту на екрані комп'ютера. (Звичайно, хтось може насолоджуватися тим, що його гіпотеза підтверджується результатами тесту, але це залежить від наявності цієї гіпотези. Більше того, задоволення, про яке йдеться, не було б естетичним.) Загалом, що показує цей приклад, що натуралістична концепція краси допускає своєрідну вторинну появу — це несумісне з тезою ідентичності, а отже, і з поясненням, запропонованим у цій статті.

Зауважте, що у наведеному вище прикладі нічого особливого не залежить від того, якою конкретною природною властивістю має бути краса. У прикладі передбачається, що це властивість бути стимулом, який можна вільно обробляти. Однак, якби натомість краса мала бути схильністю викликати певну насолоду (як у Matthen 2015, 193), тоді виникне та сама проблема. Зрештою, я можу сприймати, що об'єкт має таку диспозицію, не сприймаючи сам об'єкт чи навіть один із його перцептивних замінників. Наприклад, я міг просто сприймати інших людей, які милуються об'єктом. Але неправдоподібно припускати, що в такій ситуації мені самому довелося б відчувати естетичне задоволення. (Більше того, альтернативна натуралістична пропозиція, що розглядається зараз, навряд чи відповідає другому бажанню. Зрештою, твердження про те, що людина відчуває естетичне задоволення, має схильність викликати естетичну насолоду, не так багато інформації.)

V. ВИСНОВОК

Основна мета цієї статті полягала в тому, щоб пояснити, чому враження краси, здається, незмінно супроводжуються задоволенням. Пропонувалося пояснення, що переживання краси — це переживання, в яких здається, що щось прекрасне і що такі переживання ідентичні переживанням естетичної насолоди. Пояснення змогло задовольнити п'ять правдоподібних бажань. Більше того, він виявився невразливим для кількох заперечень, у тому числі заперечення, що впливає з можливості «вторинного вигляду-те».

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

- Aquinas, Thomas. 1981. *Summa Theologica*. Volume II. Translated by Fathers of the English Dominican Province. Notre Dame, IN: Christian Classics.
- Armstrong, John. 2005. *The Secret Power of Beauty*. London: Penguin.
- Audi, Robert. 2018. "Moral Perception Defended." In *Evaluative Perception*, edited by Anna Bergqvist and Robert Cowan, 58–79. Oxford University Press.
- Baron, Samuel, and Mark Colyvan. 2016. "Time Enough for Explanation." *Journal of Philosophy* 113: 2, 61–88.

- Bergqvist, Anna, and Robert Cowan, eds. 2018. *Evaluative Perception*. Oxford University Press.
- Bliss, Ricky, and Kelly Trogdon, 2016. "Metaphysical Grounding." *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*, edited by Edward N. Zalta. <https://plato.stanford.edu/archives/win2016/entries/grounding/>.
- Bradley, A. C. (1909) 1999. *Oxford Lectures on Poetry*. New Delhi: Atlantic Publishers.
- Budd, Malcolm. 1991. *Wittgenstein's Philosophy of Psychology*. London: Routledge.
- Budd, Malcolm. 2002. *The Aesthetic Appreciation of Nature: Essays on the Aesthetics of Nature*. Clarendon Press.
- Budd, Malcolm. (2003) 2008a. "The Acquaintance Principle." Reprinted in *Aesthetic Essays*, 48–61. Oxford University Press.
- Budd, Malcolm. (2007) 2008b. "Aesthetic Essence." Reprinted in *Aesthetic Essays*, 31–47. Oxford University Press.
- Davidson, Donald. 1969. "The Individuation of Events." In *Essays in Honor of Carl G. Hempel*, edited by Nicholas Rescher, 216–234. Dordrecht: Reidel.
- Clercq, Rafael De. 2002. "The Concept of an Aesthetic Property." *The Journal of Aesthetics and Art Criticism* 62: 167–176.
- Clercq, Rafael De. 2008. *The Structure of Aesthetic Properties*. *Philosophy Compass* 3: 894–909.
- Clercq, Rafael De. 2013. "Beauty." In *The Routledge Companion to Aesthetics*, 3rd edition. Edited by Dominic McIver Lopes and Berys Gaut, 299–308. London: Routledge.
- Clercq, Rafael De, Wai-Yin Lam, and Jiji Zhang. 2014. "Is There a Problem with the Causal Criterion of Event Identity?" *American Philosophical Quarterly* 51: 109–119.
- Ducasse, Curt John. (1931) 1966. *The Philosophy of Art*. Mineola, NY: Dover.
- Feldman, Fred. 2004. *Pleasure and the Good Life: Concerning the Nature, Varieties, and Plausibility of Hedonism*. Oxford University Press.
- Goffin, Kris. 2018. "The Affective Experience of Aesthetic Properties." *Pacific Philosophical Quarterly*. <https://doi.org/10.1111/papq.12245>.
- Goldman, Alan H. 1990. "Aesthetic Qualities and Aesthetic Value." *Journal of Philosophy* 87: 23–37.
- Guyer, Paul. 2014. "18th Century German Aesthetics." *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*, edited by Edward N. Zalta. <http://plato.stanford.edu/archives/spr2014/entries/aesthetics-18th-german/>.
- Huemer, Michael. 2007. "Compassionate Phenomenal Conservatism." *Philosophy and Phenomenological Research* 74: 30–55.
- Hume, David. (1739–1740) 2000. *A Treatise of Human Nature*, edited by David Fate Norton and Mary J. Norton. Oxford University Press.
- Hutcheson, Francis. (1725) 1973. *An Inquiry Concerning Beauty, Order, Harmony, Design*, edited by Peter Kivy. The Hague: Martinus Nijhoff.
- Iseminger, Gary. 2004. *The Aesthetic Function of Art*. Cornell University Press.
- Johnston, Mark. 2001. "The Authority of Affect." *Philosophy and Phenomenological Research* 63: 281–314.
- Kant, Immanuel. (1790) 2000. *Critique of the Power of Judgment*, edited and

- translated by Paul Guyer. Cambridge University Press.
- Katz, Bernard D. 1978. "Is the Causal Criterion of Event-Identity Circular?" *Australasian Journal of Philosophy* 56: 225–229.
- Kim, Jaegwon. 1976. "Events as Property Exemplifications." In *Action Theory*, edited by Myles Brand and Douglas Walton, 159–177. Dordrecht: D. Reidel.
- Lemmon, Edward J. 1967. "Comments on D. Davidson's 'The Logical Form of Action Sentences.'" In *The Logic of Decision and Action*, edited by Nicholas Rescher, 96–103. University of Pittsburgh Press.
- Levinson, Jerrold. 1996. *The Pleasures of Aesthetics: Philosophical Essays*. Cornell University Press.
- Livingston, Paisley. 2003. "On an Apparent Truism in Aesthetics." *British Journal of Aesthetics* 43: 260–278.
- Livingston, Paisley. 2014. "Bolzano on Beauty." *British Journal of Aesthetics* 54: 269–284.
- Logue, Heather. 2018. "Can We Visually Experience Aesthetic Properties?" In *Evaluative Perception*, edited by Anna Bergqvist and Robert Cowan, 42–57. Oxford University Press.
- Massin, O. 2018. "Bitter Joys and Sweet Sorrow." In *Shadows of the Soul: Philosophical Perspectives on Negative Emotions*, edited by Christine Tappolet, Fabrice Teroni, and Anita Konzelmann Ziv, 50–59. London: Routledge.
- Matthen, Mohan. 2015. "Play, Skill, and the Origins of Perceptual Art." *British Journal of Aesthetics* 55: 173–197.
- McLaughlin, Brian P. 2010. "Consciousness, Type Physicalism, and Inference to the Best Explanation." *Philosophical Issues* 20: 266–304.
- Mothersill, Mary. 1984. *Beauty Restored*. Clarendon Press.
- Mothersill, Mary. 1989. "Aesthetic Laws, Principles and Properties: A Reply to Eddy Zemach." *The Journal of Aesthetics and Art Criticism* 47: 77–82.
- Neale, Stephen. 1990. *Descriptions*. MIT Press.
- Merlich, Graham. 1979. "What Can Geometry Explain?" *British Journal for the Philosophy of Science* 30: 69–83.
- Nietzsche, Friedrich. (1887) 1996. *On the Genealogy of Morals: A Polemic*. Translated by Douglas Smith. Oxford University Press.
- Oddie, Graham. 2005. *Value, Reality, and Desire*. Oxford University Press.
- Plato. 1989. "Greater Hippias." In *The Collected Dialogues Including the Letters*. Translated by Benjamin Jowett. Edited by Edith Hamilton and Huntington Cairns, 1534–1559. Princeton University Press.
- Quine, W. V. O. 1985. "Events and Reification." In *Actions and Events: Perspectives on the Philosophy of Donald Davidson*, edited by Ernest LePore & Brian McLaughlin, 162–171. Oxford: Blackwell.
- Reber, Rolf, Norbert Schwarz, and Piotr Winkielman. 2004. "Processing Fluency and Aesthetic Pleasure: Is Beauty in the Perceiver's Processing Experience?" *Personality and Social Psychology Review* 8: 364–382.
- Santayana, George. (1896) 2003. *The Sense of Beauty*. New Brunswick and London: Transaction Publishers.
- Scruton, Roger. 1979. *The Aesthetics of Architecture*. Princeton University Press.
- Scruton, Roger. 2009. *Beauty*. Oxford University Press.

- Sircello, Guy. 1975. *A New Theory of Beauty*. Princeton University Press.
- Sober, Elliott. 1983. "Equilibrium Explanation." *Philosophical Studies* 43: 201–210.
- Steiner, Mark. 1978. "Mathematics, Explanation, and Scientific Knowledge." *Noûs* 12: 17–28.
- Stokes, Dustin. 2013. "Cognitive Penetrability of Perception." *Philosophy Compass* 8: 646–663.
- Tolhurst, William E. 1998. "Seemings." *American Philosophical Quarterly* 35: 293–302.
- Tye, Michael. 1995. *Ten Problems of Consciousness: A Representational Theory of the Phenomenal Mind*. MIT Press.
- Tye, Michael. 2008. "The Experience of Emotion: An Intentionalist Theory." *Revue internationale de philosophie* 1:243, 25–50.
- Vaida, Iuliana Corina. 1998. "The Quest for Objectivity: Secondary Qualities and Aesthetic Qualities." *The Journal of Aesthetics and Art Criticism* 56: 283–297.
- Walton, Kendall L. 1970. "Categories of Art." *Philosophical Review* 79, 334–367.
- Walton, Kendall L. 1999. "Projectivism, Empathy, and Musical Tension." *Philosophical Topics* 26: 407–440.
- Wiggins, David. (1987) 1998. "A Sensible Subjectivism?" In *Needs, Values, Truth*, 3rd edition, 185–211. Clarendon Press.
- Williamson, Timothy. 2013. *Identity and Discrimination*, Reissued and Updated Edition. Oxford: Wiley-Blackwell.
- Woodward, James. 2016. "Causation and Manipulability." *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*, edited by Edward Zalta. <https://plato.stanford.edu/archives/win2016/entries/causation-mani/>.
- Zangwill, Nick. 2001. *The Metaphysics of Beauty*. Cornell University Press.
- Zemach, Eddy. 1997. *Real Beauty*. Penn State University Press.

Переклад Бородіної Н. В. Оригінал статті розміщено у відкритих джерелах
Aesthetic Pleasure Explained: De Clercq RAFAEL DE CLERCQ The Journal of
Aesthetics and Art Criticism, Volume 77, Issue 2, April 2019, Pages 121–132,
<https://doi.org/10.1111/jaac.12636>